

Lausunto

01.07.2025

Asia: VN/18083/2024

Lausuntopyyntö SLAPP-direktiivin täytäntöönpanoa valmistelleen työryhmän mietinnöstä

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Lausunto SLAPP-direktiivin täytäntöönpanoa valmistelleen työryhmän mietinnöstä

Amnesty International Suomen osasto kiittää mahdollisuudesta lausua otsikon asiassa ja lausuu kunnioittavasti seuraavaa:

Soveltamisala

Työryhmän mietinnön lähtökohtana ja direktiivin kansallisen täytäntöönpanon tavoitteena on tehdä direktiivin edellyttämät välttämättömät lainsäädäntömuutokset. Pelkän minimitason implementointi ei millään tavalla tehosta ihmisoikeuspuolustajien, toimittajien ja muiden julkista osallistumista harjoittavien henkilöiden tai tahojen suojaa häirintäkanteilta, joilla ei ole rajat ylittäviä vaikutuksia tai jotka ovat rikosasioita (esim. kunnianloukkaus).

Julkiseen keskusteluun osallistuvia ei tällä hetkellä suojata tehokkaasti kansallisella tasolla – Suomessa ei esimerkiksi tosiasiallisesti ole maalittamista tehokkaasti estävää sääntelyä. Mietinnössä kansallisen tason SLAPP-kanteita ei pidetä ”kovin suurena ongelmana”, vaikka SLAPP-kanteiksi katsottavia kanteita on viime vuosina pantu vireille myös Suomessa. Vaikka toimittajien, tutkijoiden ja muiden julkiseen keskusteluun osallistuvien hiljentämiseen on tähän mennessä pyritty useammin muilla keinoilla, kuten sosiaalisessa mediassa tapahtuvalla häirinnällä, myös häirintäkanteet voivat yleistyä, etenkin jos niiden estämiseksi ei tehdä mitään.

Amnesty katsoo, että myös kansallisella tasolla tulisi olla riittävä suoja häirintäkanteita vastaan. Direktiivin täytäntöönpanon yhteydessä tai sen jatkotoimenä kansallisessa lainsäädännössä tulisi huomioida myös rikosoikeudelliset kanteet ja kanteet, joilla ei ole rajat ylittäviä vaikutuksia. Keskeistä on varmistaa tehokkaat menettelytakeet häirintäkanteiden estämiseksi myös kansallisissa tapauksissa. Tältä osin viittaamme myös Finnwatchin, Ihmisoikeuskeskuksen, Eduskunnan oikeusasiamiehen ja Journalistiliiton lausunnoissaan antamiin tähän kysymykseen liittyviin perusteluihin.

Pelkän direktiivin minimitason implementoinnilla ei voida saavuttaa tavoitetta suojella julkiseen keskusteluun osallistuvia henkilöitä ilmeisen perusteettomilta vaatimuksilta ja väärinkäyttöön perustuvilta oikeudenkäynneiltä kuin osittain. Komission suosituksessa (C(2022) 2428) kehoitetaan jäsenvaltioita sisällyttämään lainsäädäntöönsä direktiiviä vastaavia takeita myös kansallisella tasolla, koska ”tämä tarjoaisi johdonmukaisen ja tehokkaan suojan tällaisia kanteita vastaan ja auttaisi estämään ilmiön juurtumisen unioniin”.

Suomen lainsäädäntöön vaikuttaa myös Euroopan neuvoston poliittinen ja velvoittava normatiivinen työ. Euroopan neuvoston ministerineuvoston suosituksessa (CM/Rec(2024)2) kehoitetaan jäsenmaita luomaan kattava lainsäädäntö suojaamaan julkista osallistumista ja varmistamaan, että lainsäädännöllä ja muilla keinoilla pystytään estämään julkiseen osallistumiseen kohdistuva oikeudellinen häirintä.

Häirintäkannemaksu

Direktiivin mukaan seuraamusten tavoitteena olisi saada mahdolliset kantajat luopumaan panemasta vireille julkisen keskusteluun osallistumista vastustavia väärinkäyttöön perustuvia oikeudenkäyntejä. Työryhmän mietinnössä ehdotettu seuraamus, häirintäkannemaksu, olisi enimmäismäärältään 10 000 euroa. Yksi SLAPP-kanteiden tärkeä indikaattori on, että kantaja pyrkii käyttämään hyväkseen vallan epätasapainoa, joka usein perustuu taloudelliselle vallalle. Näin vaatimaton summa tuskin toimisi pelotteena sellaisille taloudellista valtaa omaaville tahoille, jotka pyrkivät hiljentämään ihmisoikeuspuolustajia, toimittajia tai muita julkiseen keskusteluun osallistuvia toimijoita. Esimerkiksi Euroopan neuvoston ministerikomitean suosituksessa (CM/Rec(2024)2) todetaan, että SLAPP-kanteiden estämiseksi seuraamusten on oltava tehokkaita, oikeasuhtaisia ja varoittavia, ja jotta niillä olisi häirintäkanteita estävä vaikutus, niiden tulee olla suhteessa kantajan resursseihin.

Häirintäkannemaksun ongelmallisuutta kaksoisrangaistavuuden osalta on käsitelty perusteellisesti esimerkiksi syyttäjänlaitoksen lausunnossa.

Vahingonkorvaukset

Vahingonkorvaukset yhtenä mahdollisena seuraamuksena eivät sisälly työryhmän ehdotukseen. Työryhmän mietinnössä katsotaan, että vahingonkorvausten osalta ongelmaksi muodostuisi se, mikä ymmärrettäisiin vahingoksi ja päätellään, että ”ehkäistävä vahinko näyttäisi olevan ennen muuta haitallinen vaikutus julkiseen keskusteluun osallistumiselle yleisesti” ja että ”vahinko kohdistuisi pikemminkin yleiseen kuin yksityiseen etuun, minkä vuoksi kantajan vastaajalle maksettavaksi määrättävä vahingonkorvaus vaikuttaa ongelmalliselta”.

Häirintäkanteilla voi kuitenkin olla todellisia ja konkreettisia vaikutuksia julkiseen keskusteluun osallistuville luonnollisille henkilöille, kuten toimittajille tai ihmisoikeuspuolustajille, tai oikeushenkilöille, kuten järjestöille. Mietintö ei siis lainkaan huomioi SLAPP-kanteen uhrille oikeusprosessista tai jo sen käynnistämisestä koituvia taloudellisia, fyysisiä ja psyykkisiä haittoja tai esimerkiksi järjestölle mahdollisesti koituvaa mainehaittaa, joka voi vaikuttaa tulojen vähenemiseen.

Euroopan neuvoston ministerikomitean suosituksessa (CM/Rec(2024)2) todetaan, että jäsenvaltioiden tulisi mahdollistaa SLAPP-kanteiden uhreille täysimääräinen korvaus häirintäkanteen aiheuttamista vahingoista, niin rahallisista kuin ei-rahallisistakin. Tällaisia voivat olla esimerkiksi tulojen menetys ja henkinen kärsimys. Eurooppalaisten kansalaisjärjestöjen muodostaman SLAPP-kanteita vastaan toimivan CASE-koalition suosituksen mukaan seuraamusten määrääminen ja vahingonkorvaukset tulisi pitää erillään, koska näillä toimilla on eri tavoitteet: vahingonkorvausten tarkoituksena on korvata täysimääräisesti häirintäkanteen aiheuttama vahinko, kun seuraamusten tarkoituksena on estää häirintäkanteiden käyttö jatkossa.

Amnesty katsoo, että häirintäkanteiden uhreille tulisi taata mahdollisuus vahingonkorvaukseen, joka tulee ymmärtää täysimääräisenä korvauksena vahingoista, mukaan lukien aineelliset ja aineettomat vahingot. Tässä yhteydessä tulee myös selvittää, että vahingonkorvausvaatimus on voimassa ilman erillisen muodollisen vaatimuksen teon tarvetta.

Tuukkanen Anu
Amnesty International Suomen osasto